

**Вершы А. Письмянкова ў ілюстрацыях У. Бутрамеева:
шляхі візуалізацыі паэтычнага радка**

Тэндэнцыя да сінтэзу мастацтваў, характэрная для сучаснай еўрапейскай культуры, знайшла адлюстраванне і ў айчыннай літаратуры, у прыватнасці, праз узаемапранікненне слова і графікі з мэтай візуалізацыі паэтычнага радка. Паэзія, разлічаная на зрокавае ўспрыманне, натуральна, не можа абысціся без існавання ў друкаваным варыянце, а рэалізацыя мастацкай задачы патрабуе ўмелага выкарыстання магчымасцей паліграфіі і дызайну.

У сувязі з гэтым звяртае на сябе ўвагу кніга Алеся Письмянкова “Вершы” (1997), праілюстраваная Уладзімірам Бутрамеевым. З моманту яе выдання прайшло два дзесяцігоддзі, тым не менш яна па-ранейшаму выглядае актуальнай у кантэксце развіцця сучаснай беларускай паэзіі са схільнасцю творцаў да эксперыментаў.

На кожным развароце кнігі бачым малюнак і верш, звязаныя рознымі тыпамі сэнсавых адносін. Адзінкавыя малюнкi не маюць тэкставага кампанента і ўяўляюць сабой своеасаблівыя ілюстрацыі да вершаў, мэта якіх стварыць адпаведную атмасферу (“Недапісаны партрэт”, “Вершы могуць здарацца...”, “Чаканне”). У большасці выпадкаў выява ўключае радкі твораў А. Письмянкова і амаль заўсёды мае права на самастойнае існаванне як завершаная літаратурна-мастацкая кампазіцыя, сугучная змешчаным побач вершам.

Яскравым прыкладам апошніх з’яўляецца малюнак, што суправаджае наступныя радкі: “Куды прападае / Шчырасць, / У які адлятае / Вырай? / А можа, / Зусім не ў вырай, / А можа, ты проста... вырас?” [1, с. 47]. Сярод

візуальных вобразаў у супрацьлеглых кутах старонкі заўважаем два гадзіннікі, на цыферблаце якіх фотаздымкі паэта ў сталым і дзіцячым узросце. У цэнтры выявы яшчэ адзін гадзіннік, вакол яго – радкі іншага верша А. Пісьмянкова: “Раней прасцей жылі на свеце... / Раней... / Раней былі мы дзеці!” Іх адмысловае размяшчэнне заклікана сімвалізаваць няспынную, незваротную хаду часу, а разам усе элементы малюнка ствараюць атмасферу настальгіі не толькі па мінулым у літаральным сэнсе, але і “па светлых і святых рамантычных ідэалах” [2, с. 62], узбагачаюць сутнасць і настрой паэтычнага выказвання.

Іншага парадку сэнсавыя адносіны назіраюцца паміж малюнкам і вершам “Бяжым... Імчым...”, у якім паэт выказвае думку аб тым, што ў імклівай плыні жыцця мы не паспяваем азірнуцца вакол і задумацца, куды мы бяжым, з кім і за што пакутуем, раіць прыслухацца, аб чым “трава маўчыць”, пра што “шапоча дождж” [1, с. 31]. На малюнку, наадварот, час застыў: закаханая пара ў абдымках адзін аднаго, над ей лётае Пегас, выява якога сімвалізуе ролю моцнага пачуцця як невычарпальнай крыніцы натхнення для паэта, а ў кутку гадзіннік паміж радкамі верша А. Пісьмянкова “Бяссонныя ночы / Паўзуць, а не крочаць...” [1, с. 30].

Як відаць, візуальны вобраз гадзінніка з’яўляецца скразным у кнізе “Вершы”, як і матывы настальгіі, імклівага бегу жыцця, незваротнай плыні часу. Акрамя таго, часта на старонках кнігі сустракаюцца выявы Пегаса, фотаздымкі паэта, буслы. Дарэчы, вобразы апошніх сэнсава звязаны з паэтычным хранатопам вёскі маленства, крыху ідэалізаваным А. Пісьмянковым [2, с. 63]. Выява бусла мае сімвалічнае значэнне, яго вобраз атаясамліваецца з роднай зямлёй, яе здольнасцямі дарыць спакой і спагаду: “Мне ж да скону спрадвечнае, / Невымоўнае, / Кроўнае, / Шлях бярозамі мечаны / Ды яшчэ тая рэчанька, / Тая рэчанька, што няпоўная...” [1, с. 105]

Яшчэ адзін скразны візуальны вобраз – німфы, паводле грэчаскай міфалогіі, яны ўвасабляюць жыватворныя і

пладаносныя сілы зямлі, душу з’яў і аб’ектаў прыроды. З дапамогай вобразаў німфаў У. Бутрамеяў здолеў на дзіва дакладна перадаць характар адносін А. Пісьмянкова з прыродай, для якога яна з’яўляецца крыніцай натхнення і выратавальным кутком. Дождж для паэта “даўні калега”, “сааўтар элегій” [1, с. 27], бяроза – сястра, якой хочацца паспавядацца, ад якой можна атрымаць спагаду [1, с. 13], ён пакланяецца “Буслу за сярэбранай рэчкаю, / Каню на зялёным поплаве” [1, с. 103].

У вершах А. Пісьмянкова ўсё навакольнае мае рысы жывых істот са сваёй непаўторнай мовай, якую паэт занатоўвае: “І свет зноў найўна / У рыфму гаворыць” [1, с. 45]. Таму як прысуд для творцы гучаць радкі: “Не чую музыкі ў бярозах, / Не чую музыкі ў нябёсах, / А вы мне кажаце: / “Пішы” [1, с. 101]. Гэты верш суправаджае выява каванай клеткі з птушкай, а побач радкі, размешчаныя ў два паралельныя слупкі: “Вось і пярэйдзена мяжа, / Дасюль не бачная, магчыма. // Не чую крылаў за плячыма: / Даджы пасеклі ды імжа...” [1, с. 100]. Разам ілюстрацыя і верш выражаюць сэнс адносінаў паэта і паэзіі: вершы нараджаюцца з музыкі, якую чуваць вакол, у паўсядзённасці, яна дае натхненне і акрыляе паэта, і апывуцца без крылаў для творцы значыць перайсці мяжу, за якой нічога няма, толькі няволя.

Вяртаючыся да німфаў, заўважым, што іх вобразы створаны нясмелымі, далікатнымі штрыхамі, быццам мастак баяўся парушыць цнатлівасць белага колеру паперы. Такая тэхніка выканання малюнка сугучная аднаму з галоўных матываў паэзіі А. Пісьмянкова, які даследчыца В. Русілка называе магіяй белага колеру, звязанай з моцна выяўленым пафасам духоўнага абнаўлення і маральнай чысціні [2, с. 63].

Увогуле кніга “Вершы” А. Пісьмянкова – з’ява ўнікальная для сучаснай беларускай паэзіі. Ілюстрацыі У. Бутрамеява нельга назваць тыповым прыкладам візуальнай паэзіі. Звычайна творы дадзенага жанру належаць аўтарству аднаго пісьменніка, які для вырашэння

мастацкай задачы выкарыстоўвае адначасова вербальныя і графічныя выяўленчыя сродкі. У нашым выпадку мы назіраем, як У. Бутрамееў адчувае паэзію А. Пісьмянкова, пры гэтым аперыруе выключна інструментамі графікі – накіды алоўкам, калажная тэхніка, шрыфтавое выдзяленне, нестандартнае размяшчэнне тэксту на плоскасці (вершаваныя радкі ў выглядзе аблокаў, квадрата акна, абрысаў жаночага цела, галінак дрэў і інш.).

У той жа час форма і змест шматлікіх ілюстрацый з кнігі “Вершы” дазваляюць лічыць іх своеасаблівымі візуальна-паэтычнымі творамі: яны маюць вербальны і візуальны кампаненты, выражаюць пэўную паэтычную ідэю, уяўляюць сабой гарманічную літаратурна-мастацкую кампазіцыю. Да таго ж візуальная паэзія – з’ява надзвычай разнастайная, не абмежаваная строгімі жанравымі канонамі, у яе рэчышчы развіваюцца індывідуальныя літаратурна-мастацкія кірункі, аўтарскія творчыя метады.

Такім чынам, кніга “Вершы” як прадукт творчага саюза А. Пісьмянкова і У. Бутрамеева – гэта канцэптуальна новае слова ў сучаснай беларускай візуальнай паэзіі, характэрная праява эпохі сінтэзу літаратуры і мастацтва ў айчынай культуры.

Літаратура

1. Пісьмянкоў А. Вершы / А. Пісьмянкоў. – Мінск : Маст. літ., 1997. – 120 с.

2. Русілка, В. Сучасная беларуская паэзія: творчыя індывідуальнасці : вучэбны дапаможнік / В. Русілка. – Віцебск, 2005. – 94 с.